

GUARDIA NARODOWA KSIĘSTWA WARSZAWSKIEGO W DOKUMENTACH MINISTERSTWA POLICJI I RADY STANU W LATACH 1807-1810

Czasy napoleońskie datowane na lata 1799 – 1815 dla rozwoju całej administracji państwowej, a szczególnie armii i policji stanowią bardzo ważny okres rozwoju. Cechą charakterystyczną organów państwowych pozostawały niewyraźne granice obszaru działania resortów i podległych im władz terenowych. Te naleciałości z poprzedniego wieku odznaczały się silnym piętnem w całym okresie istnienia Księstwa Warszawskiego. Pomimo istnienia obszernych aktów normatywnych nie potrafiono wyznaczyć ich jednolitego systemu organizacji i działania⁴⁰¹. Konstruowano je niekiedy doraźnie. Panujący wtedy porządek państwowy nie przewidywał istnienia oddzielnych, niezależnych struktur regionalnych zarówno resortu policji, jak i innych ministerstw. W konsekwencji istniejące urzędy realizowały rozporządzenia wielu resortów.

Nie inaczej wyglądała sytuacja Gwardii Narodowej. Początkowo, tj. w 1807 r., podlegała ona jedynie Dyrektoriatowi Wojny⁴⁰². W późniejszym czasie na stałe przeszła pod komendę Ministerstwa Spraw Wewnętrznych⁴⁰³. Takie rozwiązanie miało zagwarantować niezawodność wykonywania przez administrację cywilną powierzonych jej zadań. Na nieco dalszym miejscu znajdował się problem walki z przestępczością. Gdy zaszła taka potrzeba, resort policji mógł się na niej wesprzeć. Rozwiązanie to posiadało wiele wad. Szeroki obszar działania obu ministerstw prowokował wiele nieporozumień. Pomimo podległości Ministerstwu Spraw Wewnętrznych znaczny wpływ na działalność Gwardii Narodowej posiadała policja, która zawsze w razie potrzeby mogła używać gwardii, czy Ministerstwo Wojny, które z kolei odpowiedzialne za szkolenie, wyposażenie, posiadało możliwości wdrażania własnych organizacyjnych standardów, a te niekoniecznie musiały odpowiadać administracji cywilnej. Należy także zaznaczyć iż Gwardii Narodowej używano do wykonywania niektórych obowiązków wojskowych. Przykładem takiego działania był rozkaz marszałka Davout skierowany do pułkownika Feliksa Potockiego w sprawie stworzenia osobnych jednostek Gwardii służących nad granicami Prus i Rosji⁴⁰⁴. Zwrócenie większej uwagi na peryferie kraju świadczyć może o realizowaniu pomysłu powierzenia kompetencji straży granicznej dopiero co powstającej formacji. Rozkaz francuskiego marszałka nie został zrealizowany, o czym świadczy ponowna próba wdrożenia tego pomysłu pod koniec 1810 roku⁴⁰⁵.

⁴⁰¹ Patrz: Bartel W., Kosim J., Rostocki, *Ustawodawstwo Księstwa Warszawskiego. Akty normatywne władzy najwyższej*, Warszawa 1964, t. I, s. 50.

⁴⁰² Tj. ministerstwu.

⁴⁰³ *Ustawodawstwo...*, „Dekret dotyczący organizacji ministerstw” art. 32, t. I, s. 88.

⁴⁰⁴ A.G.A.D., Rada Stanu i Rada Ministrów, Pismo relacjonujące rozkazy marszałka Davout seria II, sygn. 208, s. 1.

⁴⁰⁵ *Ibidem*, sygn. 209, Raport Rady Stanu, s. 31 – 35.

Mnogość organów i osób wydających rozkazy wprowadzić mogły dezorganizację. Książę Józef Poniatowski, w okresie wojen zawsze sprawował pełną kontrolę nad Gwardią Narodową. W okresie pokoju kontrolował ją Minister Spraw Wewnętrznych⁴⁰⁶.

Podstawowe problemy, z jakimi dziś się borykamy zasadniczo nie różnią się od tych z przełomu XVIII i XIX wieku. Sprawy zaopatrzenia, zapewnienia odpowiedniej kadry umożliwiającej sprawne wykonywanie powierzonych działań to stałe problemy przed jakimi stają szefowie każdej formacji mundurowej. Stopień wypełnienia tych zadań warunkuje osiągnięcie celów dla których je powołano.

Niniejsza praca oparta została na zbiorach Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie. Wszystkie dokumenty pochodzą z zespołu Rady Stanów i Rady Ministrów. Należą do nich dokumenty Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Policji dotyczące Gwardii Narodowej⁴⁰⁷. Zawierają one nie tylko akty prawne, które powszechnie są dostępne w formie drukowanej, ale także rozkazy, rozporządzenia i raporty sporządzone przez lub dla Rady Stanu.

Omawiane zagadnienie spotkało się ze stosunkowo słabym zainteresowaniem w polskiej historiografii. Tematyka przewija się w wielu dziełach poświęconych administracji, czy historii wojskowości⁴⁰⁸. Traktowana jest jednak marginalnie. Zawarte informacje ograniczają się jedynie do zaprezentowania obowiązujących aktów prawnych w omawianym okresie.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych obok Ministerstwa Policji stało się instytucją odpowiedzialną za zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i sprawne funkcjonowanie aparatu państwa. Ta wymuszona współpraca wynikała z dużego obszaru zainteresowania tych resortów, braku własnej samodzielnej administracji regionalnej policji, nie wyznaczenia wyraźnych granic kompetencji między poszczególnymi ministerstwami. W całym omawianym okresie nie udało się zbudować zawodowej formacji.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Księstwie Warszawskim osiągnęło znacznie większe rozmiary niż Ministerstwo Policji, jednocześnie ze względu na zbliżone kompetencje, oba resorty w pewnym stopniu zależały od siebie, co powodowało wiele nieporozumień. W znacznym stopniu stara się je wyjaśnić ustawa z dnia 20 kwietnia 1808 roku. W zakresie obowiązków MSW znalazło się określanie i kontrolowanie standardów, w zakresie funkcjonowania całej administracji, gospodarki, finansów, infrastruktury i różnych aspektów życia społecznego⁴⁰⁹.

Pomimo iż sprawy bezpieczeństwa przydzielono Ministerstwu Policji to pełną kontrolę nad tą formacją sprawowało zgodnie z 45 artykułem wspomnianej ustawy MSW⁴¹⁰. W podstawowym zakresie Gwardia Narodowa winna nadzorować przestrzeganie rozporządzeń tego właśnie resortu. Cechą charakterystyczną, nie tylko tej gałęzi administracji, stanowiło częste wykonywanie poleceń szefów wszystkich resortów. Formacje Gwardii Narodowej na terenie całego kraju podlegały prefektom, którzy z kolei odpowiadali przed Ministrem Spraw Wewnętrznych. Pomimo to zobowiązano

⁴⁰⁶ Ibidem, Ustanowienie Gwardii Narodowej W Warszawie, syng. 208, s. 2 – 3.

⁴⁰⁷ Patrz: A.G.A.D., zespoły Komisja Rządząca, Rada Stanu i Rada Ministrów.

⁴⁰⁸ M. Kallas, *Konstytucja Księstwa Warszawskiego*, Toruń 1971; Gembarzewski B., *Wojsko Polskie. Księstwo Warszawskie*, Kraków 1905; Grochulska B., *Małe państwo wielkich nadziei*, Warszawa 1987; tenże, *Księstwo Warszawskie*, 1991; Skarbek F., *Dzieje Księstwa Warszawskiego*, Poznań 1860; Karpińskiej M. *Złodzieje, agenci, policyjni strażnicy... Przestępstwa pospolite w Warszawie*, Warszawa 1999.

⁴⁰⁹ Ustawodawstwo..., „Dekret dotyczący...”, t. I, s. 88 – 89.

⁴¹⁰ Ibidem, t. I, s. 92.

ich w ustawie o prefektach z 1808 r. do wykonywania bezpośrednio poleceń szefów innych resortów⁴¹¹. Policja⁴¹² posiadała znaczny wpływ na działalność Gwardii Narodowej. Taki zapis narzucał jej zdecentralizowany charakter. Już w czasach rządów Komisji Rządzącej postanowiono stworzyć niezależne oddziały w każdym mieście, spełniającym określone standardy⁴¹³.

Pierwszą ustawą regulującą normy organizacji i działania Gwardii Narodowej pełniła ustawa Komisji Rządzącej z 24 czerwca 1807 roku⁴¹⁴. Zapewnienie „pospolitej obrony”⁴¹⁵ mieszkańcom Warszawy stanowiło jej podstawowe, ale nie jedyne, zadanie. Formacja ta organizowana na wzór wojskowy, w razie potrzeby pełnić mogła rolę jednostki liniowej uczestniczącej w bezpośrednich walkach. Składała się z jednego pułku. Nie określono dokładnie liczby batalionów, która by go tworzyła. Wobec niepewnej liczby członków starano się w ten sposób zapewnić swobodę działania dowódcom.

W szeregach Gwardii Narodowej znaleźć się mieli mężczyźni w wieku od 18 do 50 roku życia, zamieszkujący stolicę. Winni oni posiadać w jej granicach nieruchomość, bądź przynależność do jednego z wymienionych zawodów: kupca, rzemieślnika, czy duchownego, obok nich zostali wyróżnieni Żydzi. Członkom dwóch ostatnich grup umożliwiono, ze względu na wykonywane zajęcie i pochodzenie zamienić obowiązek uczestnictwa w pracach Gwardii Narodowej na wnoszenie corocznej opłaty.

Zmobilizowaniem do nowej organizacji mieszkańców Warszawy zajmowała się specjalna komisja. Osoby powołane zobowiązano do samodzielnego umundurowania i uzbrojenia się. Zadanie to okazało się niewykonalne. Na przeszkodzie stanęły problemy materialne⁴¹⁶. Pomimo to mieszkańcy Warszawy chętnie uczestniczyli w tworzeniu Gwardii. Czasy napoleońskie obfitowały w częste konflikty, stąd należy przypuszczać, iż krótkie epizody z 1807, 1809 roku wpływały na postawę obywateli⁴¹⁷. Świadczyły o tym, jak to określił Gembarzewski, ich „dobre chęci”, które wyprzedzały legislację⁴¹⁸. Istniejące wtedy formacje tworzone podczas wzniesionych powstań przed kroczącą armią francuską, czy polską zastępowały stacjonujące do tego czasu pruskie, czy austriackie siły porządkowe. Narodowe struktury tworzone je z ochotników. Swoim sposobem działania miały nawiązywać do staropolskich staży miejskich. Należy jednak pamiętać, iż standardy wyznaczające organizację i zakres działań Gwardii powstały w kwietniu 1807 roku na ziemiach zaboru pruskiego oparto je na wzorach francuskich.

Jeszcze w tym samym roku rozszerzono organizowanie Gwardii Narodowej na cały obszar państwa⁴¹⁹. Zdawano sobie sprawę, iż nie każde miasto mogło wystawić samodzielnie oddział tej

⁴¹¹ Ibidem, t. I s. 120.

⁴¹² Rozumiana jak Ministerstwo Policji.

⁴¹³ A.G.A.D., R. St. i R. Min., Uchwała Komisji Rządzącej w sprawie..., sygn. 208, s. 2 – 3.

⁴¹⁴ Ibidem.

⁴¹⁵ Tu: porządek publiczny.

⁴¹⁶ W. Rostocki, *Korpus...*; B. Grochulska, *Małe państwo wielkich nadziei*, Warszawa 1987.

⁴¹⁷ Do innych organizacji zaliczono np. Gwardię Miejsową; Patrz: W. Rostocki, *Korpus w gęsie pióra uzbrojony: urzędnicy warszawscy, ich życie i prawa w Księstwie Warszawskiego i Królestwie Polskim do 1831*, Warszawa 1972.

⁴¹⁸ Patrz: B. Gembarzewski, *Wojsko polskie. Księstwo Warszawskie 1807 – 1814*, Kraków 1905, s. 312.

⁴¹⁹ A.G.A.D., R. St. i R. Min., Rozporządzenie Komisji Rządzącej w sprawie organizacji Gwardii Narodowej na terenie kraju, sygn. 208, s. 11 – 12.

formacji. Wyszczególnione zasady umundurowania, ćwiczeń i działania oparto na ustawie warszawskiej. Oddziały koncentrowały się na zapewnieniu bezpieczeństwa tylko własnemu miastu.

Dyscyplina i organizacja Gwardii Narodowej, zbliżona została do żołnierskiej i obowiązywała w na terenie całego kraju. Pułk stanowił samodzielną jednostkę tej formacji i składał się z trzech batalionów. Komisja Rządząca zdecydowała, iż bezpośrednim dowódcą będzie major⁴²⁰, przydzielono mu dwóch adiutantów w stopniu kapitana i podporucznika oraz czterech doboszów. Oprócz nich przewidziano zatrudnienie takiej liczby oficerów i podoficerów jak w regularnej jednostce wojskowej⁴²¹. Nie określono jednak dokładnie ich liczby. Tę kwestię rozwiązano dopiero w roku następnym, czyli w okresie działania Rady Stanu. W rozporządzeniu z dnia 18 lipca 1808 r. uszczegółowiono skład kadry oficerskiej. Bezpośrednim dowódcą pułku pozostał major. Dodano mu do pomocy trzech adiutantów batalionowych, czyli jednego więcej niż poprzednio. Każdy z nich odpowiadał za jeden batalion. Jednocześnie postanowiono wesprzeć sztab dwudziestoma siedmioma adiutantami kompanijnymi, czyli dziewięciu na każdą kompanię. Na resztę kadry składało się pięćdziesięciu sześciu doboszów. W tym jeden pułkowy, jeden batalionowy, reszta zaś wypełniała funkcję kompanijne.

Struktura całego pułku nie była jednolita. Istniało sześć różnej wielkości kompanii. Ich wielkość uzależniona została od ilości poborowych. Liczba żołnierzy w batalionach pozostawała zbliżona do siebie. W konsekwencji każdy z nich posiadał różną liczbę kompanii.

Gwardia Narodowa nie doczekała się w 1807 roku dalszych znaczących działań ze strony ekipy rządzącej. W następstwie zawarcia pokoju tylżyckiego załątek państwa polskiego przekształcił się w Księstwo Warszawskie. Na jego władcę Napoleon wybrał Fryderyka Augusta, króla Saksonii. Pokój zawarty 7 i 8 lipca 1807 roku oprócz zagwarantowania temu monarsze tronu nowego państwa przekazał pod jego panowanie terytorium drugiego i trzeciego pruskiego rozbioru Rzeczypospolitej Szlacheckiej Obojga Narodów. Podobnie, jak w innych krajach znajdujących w granicach wpływów Cesarstwa Francji, tak i Księstwu narzucono napoleoński ustrój⁴²². Nie oznaczało to, że nowa forma rządów od razu zostanie wprowadzona w życie. Dopiero 5 października 1807 r. przedstawiciel dworu drezdeńskiego oficjalnie przejmuje w imieniu monarchy kompetencje Komisji Rządzącej, a w jej miejsce tworzy podporządkowaną Fryderykowi Augustowi Radę Ministrów i Radę Stanu.

Organa te po koniecznych działaniach legislacyjnych i porządkowych na początku 1808 roku, znajdują czas aby zająć się problemami Gwardii Narodowej⁴²³. Dnia 19 stycznia Rada Stanu zleca Ministrowi Wojny Ks. Józefowi Poniatowskiemu przeprowadzenie szeregu kontroli armii. W ramach konstytucyjnych obowiązków, działania te objęły także Gwardię Narodową. W rezultacie okazało się iż formacja ta nie została należycie wsparta przez władzę centralną. Listownie ks. Józef Poniatowski powiadamia członków Rady, iż od pewnego czasu skarb państwa zalega z wypłacaniem żołdu sztabowi Gwardii w Warszawie⁴²⁴. Okazało się, że fundusze na ten cel zostały przeznaczone na

⁴²⁰ Istniał także pułkownik formalnie sprawujący władzę na całą organizacją. Na podstawie przeanalizowanych źródeł trudno dopatrzeć się jego większych wpływów na działalność Gwardii Narodowej.

⁴²¹ A.G.A.D., R. St. i R. Min., Uchwała Komisji ..., sygn. 208, s. 2.

⁴²² Podyktowana przez Napoleona. Weszła w życie 22 lipca 1807 roku. Patrz: A. Ajnenkiel, *Konstytucje Polski w rozwoju dziejowym 1791-1997*, Warszawa 2001, s.; M. Borucki, *Konstytucje polskie 1791 – 1997*, Warszawa 2002, s. 32.

⁴²³ A.G.A.D., Rada Stanu i Rada Ministrów, Postanowienie Fryderyka Augusta o sprawach finansowych armii, sygn. 208, s. 4.

⁴²⁴ Ibidem, List Ks. Józefa Poniatowskiego do Rady Stanu, sygn. 208, s. 29.

umundurowanie szeregowych gwardzistów⁴²⁵. Takie rozwiązanie okazało się niezgodne z obowiązującym prawem. Jak słusznie zauważa Minister Wojny członkowie Gwardii sami mieli obowiązek wyekwipować się, zaś wszelkie pieniądze powinny zostać przeznaczone na żołd dla kadry zawodowej. Sytuacja stała się kłopotliwa. Teoretycznie za taki stan rzeczy z pośród grona ministrów odpowiadał do 20 kwietnia 1808 roku Potocki. Powinien dziwić fakt, iż nie zdawał sobie sprawy z zaistniałej sytuacji. Jego tłumaczenie, iż do końca pierwszej wojny polskiej zarządzaniem jej środków zajmowali się tylko Francuzi, należy uznać za nie wystarczające. Zaległości powstały dopiero po przejęciu władzy przez Radę Ministrów i Radę Stanu⁴²⁶. Potocki nie powinien być, pomimo popełnienia rażącego błędu zaniechania, uznany za jedynego winowajcę. W pierwszej kolejności za sprawne funkcjonowanie odpowiadał Minister Spraw Wewnętrznych Jan Paweł Łuszczewski⁴²⁷.

Odpowiedzialny z urzędu Minister Policji zakończył dochodzenie w tej sprawie dopiero 15 czerwca 1808 roku⁴²⁸. W raporcie przytoczono postanowienia Komisji Rządzącej względem Gwardii. Potwierdzony dochód tej formacji pochodził ze składek osób przeznaczonych do służby, ale z niej zwolnionych, czyli księży i Żydów⁴²⁹. Łącznie otrzymano, zgodnie z przewidywaniami, 90.000 zł. rocznego dochodu. Wobec trudnej sytuacji w jakiej znajdowało się wtedy społeczeństwo pozwolono wydać części poborowym niezbędnie sumy na zakup ekwipunku. Stało się to powodem przeszło trzydziestosiedmiotysięcznego deficytu. Przewidywano iż pieniądze zostaną zwrócone. Tak się jednak nie stało. Części osób nie było stać na zakup ekwipunku, czy zwrot pożyczonej sumy, inni zaś opuścili miasto, co w konsekwencji czyniło ich nieosiągalnymi. Pojawiły się zatem dodatkowo problemy z zaopatrzeniem i finansami. Jak zwykle w takiej sytuacji postanowiono ratować się kosztem miejskiej kasy⁴³⁰.

W celu uniknięcia w przyszłości problemów finansowych postanowiono sporządzić analizę wydatków. Na podstawie, jak należy przypuszczać, rachunków Komisji Rządzącej generał K. Heldowski przedstawił w sierpniu 1808 roku dokładną sumę potrzebną na utrzymanie Gwardii Narodowej⁴³¹. Dalsza kontrola wykazała, że od 1 maja 1807 r. do końca lipca 1808 r. wyłożono, wliczając w to koszty umundurowania 94.485 zł., w tym założono, iż miesięczny koszt sztabu wyniósł 5.259 zł., zaś w skali roku wynosił on 78.885 zł. Tak więc dochody przeznaczone na ten cel wydawały się wystarczające. Z powodu konieczności udzielenia Gwardzistom wsparcia finansowego, w celu zapewnienia odpowiedniego ekwipunku przeznaczono 15.600 zł. W konsekwencji przewidywany budżet został przekroczony o 4485 zł. i wynosił 94485 zł.

Należy zauważyć, iż opóźnienia w wypłacaniu żołdu zaniepokoiły ekipę rządzącą, dlatego 18 października 1808 r. wydano rozporządzenie o powiększeniu źródeł dochodów na ten cel. Dołączono do nich opłaty wnoszone przez osoby zwolnione ze służby. Obywateli miasta podzielono na trzy

⁴²⁵ Ibidem, Odpowiedź Rady Stanu Poniatowskiemu, sygn. 208, s. 30.

⁴²⁶ A.G.A.D., R. Min. i R. St., List Ministra Wojny do Rady Stanu w sprawie źródeł finansowania Gwardii Narodowej, sygn. 208, s. 31 – 33.

⁴²⁷ Jan Paweł Łuszczewski herbu Korczak (ur. 26 czerwca 1764 w Skotnikach koło Sochaczewa - zm. 4 lipca 1812) - polski polityk, minister spraw wewnętrznych Księstwa Warszawskiego od 1807.

⁴²⁸ Ibidem, Raport Ministra Policji w sprawie Gwardii Narodowej, sygn. 208, s. 35 – 37.

⁴²⁹ Ibidem.

⁴³⁰ Ibidem, s. 37.

⁴³¹ Ibidem, „Obrachowanie”, sygn. 208, s. 46.

klasy⁴³². Czwartą stanowili Żydzi. Prawdopodobnie księży w tym wypadku włączono do grup majątkowych – numerycznych. Płacili oni zależnie od swojego stanu posiadania. Zgodnie z wyliczeniami Rady Stanu dochody znacznie wzrosły dopiero w 1810 roku. Pierwsza najbogatsza klasa przekazała 44.676 złotych. Jej przedstawiciele płacili po 3 złote rocznie. Jak można obliczyć, do jej grona zaliczono 14.892 osoby. Druga klasa wyłożyła 32.664. Każdy przedstawiciel tej grupy płacił 2 złote rocznie, co oznacza iż liczyła ona 16.332 osoby. Natomiast trzecia wyłożyła 20.472 zł., przy czym jej członkowie uiszczali rocznie jedynie złotówkę. Oznacza to, iż liczba osób do niej zaliczonej wynosiła 20.472 osoby⁴³³. Kahał – żydowska wspólnota przekazała 43.028 zł. Razem uzyskano 140.840 zł. Jednocześnie planowano przeznaczyć na sztab Gwardii Narodowej Warszawy 77.998 zł. 11 5/6 grosza. Zebrana suma przeznaczona została na potrzeby utrzymania sztabu oraz zwrot 9.000 zł. „Kasie Ekonomicznej” miasta stołecznego. Wydatki na zaopatrzenie oddziałów nie zostały uwzględnione.

Przewidywania ekipy rządzącej okazały się nazbyt optymistyczne. Rok 1809 obfitował w wiele niepokojących wydarzeń. Wojna z Cesarstwem Austriackim okazała się kolejnym egzaminem dla Gwardii Narodowej. Historiografia zajęła się już tą tematyką, dlatego pozwolę sobie jedynie przypomnieć, iż formacja ta odegrała ważną rolę w czasie oblężenia stolicy, zapewniając jej względny spokój i porządek na tyłach jednostek frontowych⁴³⁴. Jednocześnie dzielnie zastępowała regularne formacje wojskowe na terenie kontrolowanym przez Radę Ministrów w czasie ofensywy Księcia Józefa Poniatowskiego na terenie Galicji.

Niestety lata 1808 i 1809 okazały się niekorzystne dla Gwardii Narodowej. Po zakończeniu konfliktu postanowiono ponownie, na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych Jana Pawła Łuszczewskiego⁴³⁵ przeprowadzić kontrolę finansową warszawskiej Gwardii Narodowej⁴³⁶. Niestety do dzisiejszych czasów przetrwała tylko niewielka część tych dokumentów. Franciszek Salezy Nakwaski⁴³⁷ prefekt departamentu warszawskiego w obszernym raporcie przypomniał między innymi dawne założenia Rady Stanu oraz obowiązujące akty prawne. Następnie przytoczył postanowienia władz stolicy o nowym stworzeniu listy osób obowiązanych do wnoszenia stosownych opłat na rzecz gwardii. Jednocześnie uprzednio poczyniono pewne czynności, które miały na celu wprowadzenie w życie postanowień z 1808 roku. Jedynie zobowiązania za rok finansowy 1807/8 został w pełni zrealizowany. Prefekt nie precyzuje jakie problemy występują w latach następnych. Zaznacza jedynie, iż do roku 1810 planowano wypełnić budżet wartości ponad sto sześćdziesiąt tysięcy złotych. Udało

⁴³² Ibidem, Rachunki i dochody Gwardii Narodowej, sygn. 208, sygn. 208, s. 51.

⁴³³ Ibidem, „List Prefekta Departamentu Warszawskiego do Jaśnie Wielmożnego Ministra Spraw Wewnętrznych”, sygn. 208, s. 17.

⁴³⁴ Kukiel M., *Wojny napoleońskie*, Warszawa 1927; Staszewski J., *Gwardie Narodowe w czasach Księstwa Warszawskiego*, „Kwartalnik Historyczno – wojskowy” 1929, t. I, s. 99 – 116; Pawłowski B., Warszawa w r. 1809, Poznań 1948.

⁴³⁵ Jan Paweł Łuszczewski herbu Korczak (ur. 26 czerwca 1764 w Skotnikach koło Sochaczewa - zm. 4 lipca 1812) - polski polityk, minister spraw wewnętrznych Księstwa Warszawskiego od 1807.

⁴³⁶ A.G.A.D., R. St. i R. Min., „List Prefekta departamentu warszawskiego do Jaśnie Oświeconego Ministra Spraw Wewnętrznych”, sygn. 208, s. 17 – 28.

⁴³⁷ Franciszek Salezy Nakwaski herbu Prus II Wilczekosy (ur. 1771 – zm. 11 kwietnia 1848 w Warszawie) – prezes Senatu w czasie powstania listopadowego, senator wojewoda i senator kasztelan Królestwa Polskiego, prefekt departamentu warszawskiego Księstwa Warszawskiego, szambelan Stanisława Augusta Poniatowskiego.

się to zrealizować jedynie częściowo. Nie wybrane od 1807 r. składki wynosiły ponad czterdzieści tysięcy złotych⁴³⁸.

Franciszek Nakwaski dostrzegł wyraźnie braki finansowe i organizacyjne Gwardii Narodowej. Zaznaczył, iż nie istniał inny środek na jej sprawne funkcjonowanie, jak tylko solidne pobieranie stosownych kwot podatku forszusowego⁴³⁹. Jednocześnie zaznacza, iż większa efektywność w realizacji tego zadania mogłaby nastąpić w momencie obciążenia najbogatszych klas podatkowych, tak aby trzecia warstwa została uwolniona od ciężaru płacenia kolejnego podatku⁴⁴⁰.

Nadejście Napoleona i powstanie Księstwa Warszawskiego okazało się równoznaczne z wprowadzaniem wielu rozwiązań charakterystycznych dla Cesarstwa Francji⁴⁴¹. Gwardia Narodowa jako organizacja zarządzana centralnie, odpowiadająca za bezpieczeństwo wewnętrzne stanowiła w państwie polskim pewne novum. Na początku zdaje się być niedoceniana. Dopiero dzięki zdobytemu doświadczeniu w trakcie wojny 1809 roku prace nad jej modernizacją nabierają tempa. Okazała się, zgodnie z ogólnymi normami tamtych czasów, organizacją wielofunkcyjną. Próbowano stworzyć z niej odpowiednik „straży granicznej”, ale przede wszystkim używano ją jako pewien rodzaj straży miejskiej⁴⁴². W odróżnieniu od tych formacji Gwardię już na samym początku stworzono jako instytucję centralną. Posiadała ona jednego dowódcę – pułkownika⁴⁴³. Funkcjonowała zgodnie z powszechnie obowiązującymi standardami. Na podstawie powyższych danych należy uznać, iż Gwardia Narodowa była ważnym etapem w rozwoju policji.

THE NATIONAL GUARD OF THE DUCHY OF POLAND IN DOCUMENTS OF THE MINISTRY OF THE POLICE AND THE COUNCIL OF STATE IN THE YEARS 1807-1810

The Napoleonic times is a very important period in the history of the state, for the development of the whole public administration including for the organization responsible for security. For centuries, internal security matters have belonged to basic issues concerning proper functioning of a state. Basic problems that we face nowadays do not principally differ from those from the past ages. This dissertation analyses subject and legal situation of the National Guard basing on the police controls conducted on the order of the Council of State. That organization was permanently underpaid and was unable to perform properly entrusted tasks. Only after 1810 it was possible to overcome financial problems. Other matters such as uniforms, armor still remained a big problem.

Bibliografia

- A.G.A.D., Rada Stanu i Rada Ministrów, Gwardia Narodowa, 1808 - 1810, seria II, sygn. 208
A.G.A.D., Rada Stanu i Rada Ministrów, Gwardia Narodowa, 1810 - 1811, seria II, sygn. 209
Ajnenkiel A., *Konstytucje Polski w rozwoju dziejowym 1791-1997*, Warszawa 2001
Bartel W., Kosim J., Rostocki, *Ustawodawstwo Księstwa Warszawskiego. Akty normatywne władzy najwyższej*, Warszawa 1964
Borucki M., *Konstytucje polskie 1791 – 1997*, Warszawa 2002
Kallas M., *Konstytucja Księstwa Warszawskiego*, Toruń 1971

⁴³⁸ A.G.A.D., Ibidem, sygn. 208, s. 24.

⁴³⁹ Podatek przeznaczony na Gwardię Narodową, oświetlenie miasta oraz ogólną poprawę infrastruktury miasta.

⁴⁴⁰ A.G.A.D., Ibidem, s. 208, s. 25.

⁴⁴¹ M.in. kodeks Napoleona; Patrz Sójka Zielińska K., *Kodeks Napoleona: historia i współczesność*, Warszawa 2007.

⁴⁴² Straż miejska rozumiana jako formacja wojskowa pilnująca porządku publicznego występowała powszechnie w czasach Rzeczypospolitej Szlacheckiej Obojga Narodów. Podlegały one jedynie miastom, które je zatrudniały.

⁴⁴³ Pierwszy objął tę funkcję Aleksander Potocki i sprawował ją do 6 czerwca 1808. Od tego dnia zastąpił go Piotr Łubieński, który pracował na tym stanowisku do 15 grudnia 1811 roku. Trzecim pułkownikiem Gwardii Narodowej został hr. Józef Krasicki.

Kukiel M., *Wojny napoleońskie*, Warszawa 1927
Gembarzewski B., *Wojsko Polskie. Księstwo Warszawskie*, Kraków 1905
Grochulska B., *Małe państwo wielkich nadziei*, Warszawa 1987
Grochulska B., *Księstwo Warszawskie*, Warszawa 1991
Karpińskiej M., *Złodzieje, agenci, policyjni strażnicy... Przestępstwa pospolite w Warszawie*, Warszawa 1999
Pawłowski B., *Warszawa w r. 1809*, Poznań 1948
Rostocki W., *Korpus w gęsie pióra uzbrojony: urzędnicy warszawscy, ich życie i prawa w Księstwie Warszawskiego i Królestwie Polskim do 1831*, Warszawa 1972
Skarbek F., *Dzieje Księstwa Warszawskiego*, Poznań 1860
Sójka Zielińska K., *Kodeks Napoleona: historia i współczesność*, Warszawa 2007
Staszewski J., *Gwardie Narodowe w czasach Księstwa Warszawskiego*, „Kwartalnik Historyczno – wojskowy” 1929, t. I, s. 99 – 116